

Отже, за допомогою МАК досягаються такі ефекти, як: встановлення довіри; актуалізація переживань клієнта; його саморозкриття; встановлення контакту з внутрішніми частинами особистості; дослідження його цінностей та мотивів; виявлення витісненого матеріалу; інсайт, рефреймінг, структурування проблеми; пошук шляхів рішення та ресурсів; збагачення особистих смислів; розширення картини світу; отримання метафоричного зворотного зв'язку. Ці ефекти можливі на основі психологічних явищ, які задіяні в МАК: проекції, ідентифікації, асоціювання, інсайтів клієнта, виділення у матеріалі фігури та фону, дисоціації від проблем, зниження рівня захисних механізмів, метафоричного впливу.

Метафоричні асоціативні карти є ефективним практичним методом психологічної роботи з клієнтами і перспективним напрямом розвитку психологічної науки, що буде ефективним лише в руках фахівця, який знає закономірності та розуміє психологічні механізми, що стоять за окремими стратегіями й техніками роботи з МАК. Позиціонування МАК як інструменту, доступного будь-якій людині, незалежно від її освіти і виключно як набору карток разом із можливими техніками, не лише підвищує ймовірність того, що робота, яка проводиться, буде неефективною, але й створюватиме певну загрозу безпеці клієнта.

Список використаних джерел та літератури

1. Бриль М.М. Метафоричні асоціативні карти як інструмент у психології професійного визначення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i52/13.pdf>
2. Верникова Н. Метафорические ассоциативные карты – универсальный инструмент для МАКсимальных результатов. Практическая психология. – Вінниця: ЧП «ТД «Едельвейс и К», 2014. – 124 с.
3. Марченко Е. Анализ заблуждений относительно метафорических ассоциативных карт как инструмента психологической помощи. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://prap.rv.ua/index.php/prap_rv/issue/view/14/14
4. Попова Г.В., Милорадова Н.Э. Метафорические ассоциативные карты как инструмент психологического консультирования. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://docplayer.com/80442071-Metaforicheskie-associativnye-karty-kak-instrument-psiologicheskogo-konsultirovaniya.html>
5. Шебанова В.И. Применение метафорических ассоциативных карт в коррекционной работе нарушений пищевого поведения (теория и практика). / В. И. Шебанова // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 6 (183). – С. 37-48.
6. Ярош Н.С. Практика використання метафоричних асоціативних карт у роботі військового психолога. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hups.mil.gov.ua/assets/doc/science/stud-conf/suchasna-vshyna-gumanshtarniy-aspekt-05-2019/35.pdf>

Танцюра Л. О.,
практичний психолог
Нетішинської ЗОШ І-ІІІ ступенів №4

Здорова родина – здорова дитина

«Мати гарне здоров'я – це мати почуття найвищого блаженства, що дозволяє людині говорити із задоволенням : «Я почуваю себе чудово! Я живу чудово!» - писав творець однієї із популярних сьогодні систем оздоровлення Бречч. Відомо, що основна мета життя – щастя. Але до нього веде одна дорога: міцне здоров'я. Здорова людина любить життя. Здорова людина зрідка буває нещасливою.

Ключові слова: Здоров'я, щастя, сім'я, батьки, емоційне благополуччя, здоровий спосіб життя, життєві навички, спілкування.

Говорячи про здоров'я, розуміємо, що є фактори, завдяки яким воно поповнюється і підтримується. Серед них здоров'язміцнюючі: достатній рівень рухової активності, фізичні вправи, здорове харчування, чисте повітря і вода. Існують здоров'яруйнуючі фактори, завдяки яким потенціал здоров'я зменшується. До них відносяться рухова неактивність, нездорове харчування, тривалий екранний час, постійне знаходження у приміщенні, екологічні негаразди, спалахи інфекцій, невміння справлятися зі стресами тощо. Від того, які фактори переважають у нашому житті, залежатиме рівень здоров'я.

Нині дедалі більшої популярності набуває прагнення до здорового способу життя. Його активно пропагують як у ЗМІ, так і в приватному спілкуванні. Дорослі люди, які звикли жити не дбаючи про норми здорового способу життя мають шанс вибрати здоров'я і довголіття, або старість сповнену хвороб.

Говорячи про молодше покоління, слід зазначити, що в останні роки попри активну пропаганду зорового способу життя далеко не всі його дотримують. Низький рівень здоров'я дітей, що приходить до першого класу, несприятливим чином позначається на їхній адаптації до навчальних навантажень і режиму закладу.

За період навчання в школі удвічі зростає кількість нервово-психічних розладів в учнів. До основних причин, що руйнують здоров'я дітей, науковці відносять пасивність сім'ї в питаннях збереження здоров'я її членів, нерациональне харчування, стресові ситуації в оточенні дітей, недостатню активність медичних служб.

Окрім того за часів сучасних технологій діти ведуть малорухливий спосіб життя. Більшу частину вільного часу вони проводять сидючи біля комп'ютера або перед екраном телевізора. Діти дуже вразливі, на них сильно впливають звички членів сім'ї та однокласників.

Здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності дитини, який спрямований на збереження та зміцнення здоров'я малюка та профілактику найбільш значущих хвороб дитячого віку. Він включає такі принципи, як дотримання режиму дня, раціональне харчування, фізичну культуру, дотримання правил гігієни, відсутність шкідливих звичок, доброзичливе ставлення до оточуючих, активний відпочинок, сприятливі умови життя.

Нова українська школа передбачає орієнтацію всього освітнього процесу на особистість кожної дитини, здійснення індивідуального підходу, єдність педагогів, психологів, батьків. Серед ключових життєвих компетентностей є формування у молодших школярів фізичного здоров'я відповідно до вимог НУШ.

Фізичне здоров'я включає поняття: особиста гігієна, рухова активність і загартовування, раціональне харчування, режим праці і відпочинку, «профілактика шкільних» захворювань.

Психічне здоров'я включає:

Позитивна ідентичність (розвиток самоповаги і поваги до інших людей);

Емоційне благополуччя (самоконтроль, керування стресами, мотивація успіху і гартування волі);

Інтелектуальне благополуччя (уміння вчитись, аналіз проблем і прийняття рішень, критичне і творче мислення);

Духовне благополуччя (орієнтація на загальнолюдські цінності, пізнавальні, естетичні, етичні потреби, потреби у самореалізації).

Набуття життєвих навичок є поступовим, поетапним процесом, що супроводжує, а в деяких випадках визначає період особистісного зростання.

Молодий школяр має прямі опосередковані зв'язки з природним, соціальним, навчальним, ігровим, технологічним середовищем. За своєю психікою діти цього віку дуже швидко вбирають в себе як позитивні, так і негативні його впливи.

Вихованість, навченість сучасної дитини – результат не лише діяльності вчителя, а й впливу всіх зазначених середовищ.

Стиль поведінки дорослих відносно дитини впливає не тільки на формування тенденції до відповідного стилю дитячої поведінки, а й на психічне здоров'я дітей. Тривалий дефіцит емоційного спілкування між дорослим і дитиною зумовлює появу невпевненості в останнього в позитивному ставленні до нього дорослих загалом, викликає відчуття тривоги і емоційного неблагополуччя. Під впливом досвіду

спілкування з дорослими у дитини не лише формуються критерії оцінки себе інших, а зароджується дуже важлива здібність – співчувати іншим людям, переживати чужі радість і сум, як свої власні. В спілкуванні з дорослими і однолітками вони вперше розуміють, що потрібно враховувати не лише свою, а й чужу думку. Саме з налагодженої системи стосунків дитини з дорослим і починається орієнтація на інших, до того ж йому потрібне визнання оточуючими людьми. Переоцінити значення дорослого і, головне, спілкування з дорослим для психічного здоров'я важко. Саме з близькими дорослими (мамою, татом, бабусею, дідусем і т.д.) дитина зустрічається на перших етапах свого життя і саме від них і через них знайомиться з навколишнім світом, вперше чує людську мову, починає оволодівати предметами і засобами праці своєї діяльності, а надалі і опановувати складну систему людських взаємин. Однак серед дітей, які виховуються в сім'ї, спостерігається високий відсоток психічних захворювань, в тому числі неврозів, поява яких зумовлена не спадковими, а соціальними факторами, тобто причини захворювання лежать в сфері людських стосунків.

Часто батьки спілкуються з дітьми наказовим тоном: «Іди спати! Почисти зуби! Сядь рівно!». Читають їм лекції, критикують, погрожують: «Не збереш іграшок — не вийдеш на вулицю!». Вчинки дорослих настільки прогнозовані, що діти найчастіше знають наперед, що ми їм скажуть, і не слухають, точніше, «не чують» батьків. Фактично, батько й мати із власними доньками й синами ведуть щоденну боротьбу, в якій немає переможців! Самі провокують конфлікти, а потім не можуть зрозуміти, чому їх не слухаються, не розуміють, роблять усе навпаки.

Як відомо, сім'я не може існувати без конфліктів, але батькам варто пам'ятати про негативний вплив конфліктів, оскільки середовище, в якому виховують дитину, може виявитися для неї психотравматичним. Негативний досвід спілкування батьків між собою та батьків із дитиною має шанс стати основою для психологічної патології. Коли малюк виросте і в нього буде своя сім'я, то він, імовірно, будуватиме

сімейні стосунки за моделлю взаємин у батьківській родині. З іншого боку — у дитини, яка росте серед постійних сварок і конфліктів, розвивається невміння відчувати ніжне, довірче, дружнє ставлення батьків.

Конфліктне сімейне середовище дуже негативно впливає на свідомість, яка формується аж до підліткового віку. Дитина стає нервовою, роздратованою, часто плаче або навпаки — замикається у собі, може робити все навперекір, погано засвоює моральні та загальнокультурні цінності, втрачає повагу до батьків, повністю знецінює їхній авторитет.

Чи можна поліпшити взаємини з дітьми? Чи можна не дратуватися, не сваритися? Звичайно. Просто потрібно дотримуватися лише трьох правил:

- любити їх (що батьки роблять);
- поважати (що роблять дуже рідко);
- створювати умови для співпраці (чого робити не вміють).

Потрібно прислухатися до думки дитини й контролювати свою реакцію на її поведінку. У цьому батькам допоможуть кілька практичних порад. Слід спробувати застосувати їх у спілкуванні, і переконатися, наскільки вони дієві.

Правило «одного слова»

Якщо ви хочете, щоб дитина вас «почула», не висловлюйте всього, що думаєте про її поведінку. Використайте «правило одного слова», яке характеризувало б ситуацію. Можливо, його доведеться повторити кілька разів, але це краще, ніж кричати й погрожувати. Наприклад, перед сном дитина має скласти свої іграшки. Якщо ви скажете: «Скільки разів я тобі говорила, що іграшки треба збирати! Ти така доросла, а дотепер не можеш цього запам'ятати», — дитина вже після першої фрази перестане сприймати сказане. Спробуйте замість гнівної тиради вимовити (тільки не в наказовому тоні, а як нагадування) одне слово: «Іграшки!». Воно стане своєрідним сигналом до збирання

Результати неслухняності

Пригадайте, скільки разів протягом дня вам доводиться говорити своєму синові

або доньці: «Зроби математику, а то одержиш двійку», «Іди снідати, інакше їжа охолоне», «Не випереш шкарпеток — підеш у брудних»? Чи спрацьовують ваші вказівки? Чи не краще кілька разів дати дитині змогу переконатися, до чого призводить неслухняність, і які її наслідки. Якщо син не зробить математики, то завтра на уроці він одержить двійку. Якщо донька не прийде вчасно до столу — їстиме холодний суп. А якщо не випере шкарпеток — ранком одягне брудні. Нехай спробує — як це неприємно.

Ця важлива фраза «тільки-но»

Є кілька слів, яких вам треба намагатися не вживати: «якщо», «чому», «ти ніколи...». **Фрази з «якщо»** зазвичай починаються з погрози: «Якщо ти не чиститимеш свої черевики, я ніколи не куплю тобі нових». У дитини одразу ж виникає відповідна негативна реакція: ну й не треба.

Фрази з «чому» — звичний початок обвинувачення. Після тиради: «Чому ти не кладеш речей на місце?», — ваше маля почне оборонятися, виправдовуватися.

Словосполучення «ти ніколи» також сприймається в штики. «Ти ніколи не підмітаєш у кімнаті...», — звучить як обвинувачення, а не спонукання до дії. Краще сказати: «У кімнаті багато пилу. Час підмести підлогу. Може, ти допоможеш мені?».

Якщо ви хочете, щоб дитина виконала не надто приємну для неї роботу, спробуйте побудувати фразу так: «Тільки-но кімната буде прибрана, ми зможемо разом подивитися телевізор».

Воля вибору

Кожен із нас має свої вподобання, смаки, переконання. І ваша дитина, хоч би якою маленькою вона була, — не виняток. Не утискайте її прав, адже вона — особистість, котра здатна самостійно вирішити, яку їжу ї одяг вибрати, в якій послідовності виконувати доручену їй роботу. Запитайте, їстиме вона на сніданок бутерброд із сиром чи з ковбасою. Перед тим, як купити доньці сукню, обговоріть із нею колір і фасон. Під час прибирання у квартирі запропонуйте на вибір вимити підлогу або підмести.

Попередження про неприємності

Відвідування лікарів та інші неприємні події дитина сприйматиме інакше, якщо поговорити з нею про це заздалегідь: «Я розумію, що тобі не хочеться, але йти треба».

Часто буває так у гостях ваше дитя настільки захоплюється грою з друзями, що його ніяк не забереш додому. Домовтеся: «Давай поставимо годинник на певний час. Коли він задзвенить, ми підемо додому».

Право на бажання

Ваша дитина голосно вимагає в магазині машинку. Ви можете відреагувати на це за звичкою: «Тобі все мало! У тебе ж удома п'ять машинок!», — і витягти малюка, який репетує, з магазину. А можете не купувати іграшки, але визнати Право дитини бажати її: «Я розумію тебе, машинка справді гарна, але сьогодні ми не планували купляти її». І маля заспокоїться, навіть не одержавши заповітного автомобіля.

Відмова від критики

Критикувати — означає засуджувати, оцінювати, таврувати ганьбою. Критика викликає опір. Згадайте, як ви самі реагували на зауваження батьків, і зрозумієте, чому ваші діти «обороняються». Син не може розв'язати задачі? Простіше його висміяти: «Вона ж легесенька! Ми з тобою все розібрали вчора! Як можна такого не зрозуміти?!». Реакція буває різною. Від: «Я — дурень» до «...ну і не буду робити взагалі». Але ви допоможете, якщо скажете: «Так, це нелегко. Та я переконаний, що ти впораєшся. Подумай іще».

Звичайно, ці поради не універсальні. Не сподівайтесь, що тільки завдяки їм у вашій оселі одразу запанує тиша та злагода. Будьте готові до того, що діти можуть підозріло поставитися до вашого «нового» поведіння. Але якщо за день хоч раз удасться запобігти конфлікту, це означає, що ви на правильному шляху.

Кожна дитина — неповторна, і вам вирішувати, які методи застосовувати в тій **а** (о інших ситуації).

Пробуйте, шукайте, підходьте до виховання дитини творчо. Час і сили, витрачені на відновлення миру в родині, варті того

У «шкільному» житті молодші школярі стикаються з труднощами, невдачами, незаслуженими звинуваченнями, образами, припускаються помилок, потрапляють у конфлікти, відчувають невпевненість.

Найдоцільнішими для зняття психологічного напруження учнів цього віку, як вважає В. Шахненко, є дихальна гімнастика, фізичні навантаження, домашній затишок, спілкування з чотириногим другом, живопис, художнє слово, театр, позитивні емоції, музика та спілкування з природою.

Батькам доцільно знати способи зняття психічного напруження у дітей.

Глибоке дихання

Зробити глибокий вдих, випинаючи живіт уперед до відчуття участі в цьому діафрагми. Тепер трохи повільніше, видихати повітря до втягування живота всередину. При цьому дитина повинна уявляти, що вдихає цілющий кисень — здоров'я, спокій, а видихає повітря, непотрібне організмові, хворобливість і хвилювання.

Фізичні навантаження

Найкращим способом зняття нервового напруження є фізичні навантаження — фізична культура та фізична праця. Якщо в дитини поганий настрій, їй необхідно гратися в рухливі спортивні ігри просто неба: футбол, волейбол, теніс.

Домашній затишок, спілкування з чотириногим другом

Дитина повинна знати, що коли їй дуже важко, з її образами треба йти додому. Домашній затишок, добре і лагідне слово рідних допоможуть їй. Учені вважають, що кішка та собака знімають стрес, заспокоюють нервову систему.

Живопис

Живопис своїм розмаїттям кольорів, грою світла й тіні створює особливу музику картини. Так вважав французький художник Е. Делакруа. А російський учений Ф. Шмідт писав, що колір сам по собі, незалежно від предмета, якому він властивий, справляє на глядача певний психофізіологічний вплив.

Художнє слово

Читання цікавої казки, оповідання сприяє зменшенню нервового напруження і заспокоює дитину.

Театр

Вважається, що він має магічну силу впливу на психіку. Якщо є така нагода, відвідайте з дитиною ляльковий театр, подивіться мультфільм.

Позитивні емоції

З давніх-давен відомо, що усмішка, жарт, гумор знімають психічне напруження. Ю. Нікулін писав: «Я твердо вірю: сміх зміцнює здоров'я і подовжує життя». Почитайте з дитиною гуморески, відвідайте цирк.

Музика

Людям здавна відомо про цілющі властивості музики. Російський невропатолог і психіатр В. Бехтерев довів, що в дитячому віці нормальному, здоровому розвитку організму сприяють ніжні коліскові пісні, спокійна музика.

Спілкування з природою

Природа заспокоює нервову систему, робить людину добрішою. Отже, якщо в дитини поганий настрій — відпочиньте з нею серед природи.

Гра

Гра — явище феноменальне, вона притаманна всім дітям без винятку. Особливо важлива гра для першокласників, оскільки це та діяльність, без якої дитина шести років не може нормально жити і розвиватись. У навчальному процесі через його регламентованість не завжди можна забезпечити умови, необхідні для розгортання справжньої гри: ініціативність, добровільність, спонтанність, необмежене мовне спілкування, необмеженість у часі. Тому батькам першокласників слід подбати про те, щоб діти достатньо гралися у вільний від шкільних занять час. Причому, що більший вибір ігор, то легше розкрити індивідуальні здібності й обдарування кожної дитини, створити умови для її повноцінного розвитку.

Творчо, оригінально наслідуючи дорослих, однокласників, поведінку уявних персонажів, їхнє ставлення до оточення, дитина засвоює моральні норми, на

чуттєвому рівні долучається до культури свого середовища. Другий фактор, яким зумовлюється виховний вплив творчих ігор, — реальні стосунки дітей у процесі гри. Вони мають величезне значення для подальшого розвитку особистості, засвоєння норм поведінки в дитячому колективі.

Зміна діяльності є основою раціонального відпочинку. Для дитини 6—9 років колективна гра — це також вид діяльності. Але небагато хто з дітей уміє весело та цікаво гратися. Інша біда — під час відпочинку діти надто мало рухаються. Тому загальна стратегія відпочинку — зміна діяльності, зняття втоми за певний проміжок часу, позитивні емоції.

Організовуючи відпочинок вашого малюка, зверніть увагу на такі моменти.

Відпочинок між заняттями у школі

Відпочинок між заняттями у школі та приготуванням домашніх завдань дітям потрібен, адже у школі вони отримують велике розумове і фізичне навантаження.

Сон

У системі відпочинку найважливіше місце посідає повноцінний сон. Це поняття включає достатню тривалість і глибину сну, дотримання певних гігієнічних умов

Скільки необхідно спати дитині?

З життєвого досвіду добре відомо: що молодша людина, то більше вона спить. Сон потрібен для нормального функціонування організму. Гігієністи пропонують такі норми сну.

Вік (у роках)	Тривалість сну (у годинах)	
	Ніч	День
6	11 - 12 (якщо не спить удень)	1,5 - 2 (протягом року)
7	11	1,5 - 2 (I півріччя)
8-9	11 - 10,5	—
10	10,5 - 10	—

Зверніть увагу на те, що семирічні діти також потребують денного сну, особливо в I півріччі. Тим більше він потрібен шестирічкам.

Зменшення тривалості сну в дітей 6—7 років призводить до порушень у центральній нервовій системі. Малюки стають млявими, важко сприймають навчальний матеріал, а інколи навпаки — збуджуються, капризують. При збільшенні тривалості сну до рекомендованої норми ці негативні явища зникають.

Глибина сну залежить від умов, у яких дитина спить. Рекомендується вкладати її в один і той же час та дотримуватися «ритуалу сну».

Якщо дитина погано засинає, батьки повинні з'ясувати причину та усунути її, заспокоїти, запевнити, що вона неодмінно засне, якщо мовчки буде повторювати: «Я обов'язково засну». Або запропонувати їй старий спосіб — порахувати до 20, 50, 100. Якщо ж ці поради не допомагають, треба звернутися до педіатра.

Відпочинок у вихідний день

Він допоможе усунути 4 «дефіцити»: руху, свіжого повітря, спілкування з природою та батьками. Зніме втому за тиждень.

Одноденний туристичний похід, прогулянка до лісу, річки, збирання грибів та ягід, сімейний похід на лижах — це найкраще, що можна порадити на вихідний. Якщо надворі негода — добре відвідати музей, театр, зайнятися рукоділлям, почитати книжку.

Канікули

їх радимо спланувати так, щоб вистачило часу на 4 справи:

- активний відпочинок просто неба;
- допомогу родині та участь у суспільно корисних справах;

- читання книжок;
- розваги.

Діти можуть вставати вранці на 1 — 1,5 години пізніше, але лягати не пізніше 21:00. Режим харчування порушувати не можна.

Рациональне чергування навчальних занять і відпочинку, дотримання гігієнічних рекомендацій допоможе зберегти працездатність дитини та її здоров'я.

Дитина залежить від дорослого і проходження етапу становлення особистості багато в чому залежить від її стосунків з дорослими. Однак, дорослі не завжди розуміють як їх особисті якості стають надбанням дітей і яке значення вони мають для них.

Формування здорового способу життя є одним із важливих напрямів сімейного виховання. Адже кожен з батьків бажає, щоб дитина виросла фізично й психічно здоровою, без шкідливих звичок. Багато в чому формування здорового способу життя залежить від традиційної складової цього впливу: стилю життя сім'ї, способу організації життя, характеру взаємостосунків між подружжям, участі обох батьків у вихованні, правильної організації вільного часу сім'ї, ставлення самих батьків до вживання алкоголю, куріння, застосування наркотичних речовин. Отже, спосіб життя сім'ї в основному обумовлює й спосіб життя дітей.

Формування в дітей потреби в здоровому способі життя – найважливіший крок на шляху активізації людського чинника, що має на меті забезпечити всебічний гармонійний розвиток особистості. Тільки активна робота зі школярами та їхніми батьками дасть змогу виростити здорове покоління, здатне жити в мінливому світі. Адже діти – це найбільший скарб будь-якої держави.

Література

1. Беляєва О. Б. Що робити коли...: Поради психолога // Шкільний світ – 2010. - С. 152
2. Калашин В.Ф. Психічне здоров'я школярів // Обдарована дитина. – 2008. – №1. – С. 26-30.
3. Коцур Н.І. Психогігієна: Навчальний посібник для вузів. – 1983. – С. 57- 90.
4. Мартиненко С. Як зберегти психічне здоров'я дитини? // Початкова школа. – 2014. – №5. – С. 41-43

Тимошишина Г. Л.,
асистент вчителя Судилківського ліцею
Судилківської сільської ради
Шепетівського району
Хмельницької області

Психолого-педагогічний супровід як умова ефективного інклюзивного освітнього середовища

Нині існує потреба у зміні підходів до організації надання освітніх послуг дітям з ООП та необхідності упровадження нових форм освіти, які сприятимуть їх інтеграції у суспільство. Особливої уваги заслуговує інклюзивна освіта та ефективна робота команди психолого-педагогічного супроводу..

Ключові слова: інклюзивне середовище, інклюзивна освіта, особливі освітні потреби, психолого-педагогічний супровід, команда психолого-педагогічного супроводу,

Розвиток сучасного українського суспільства і процеси інтеграції держави Україна в європейську спільноту гостро ставлять питання забезпечення соціального захисту громадян країни, і особливо тих, хто потребує його найбільше, зокрема, це діти з особливими освітніми потребами. Актуальність проблеми інклюзивної освіти пов'язана насамперед, з тим що чисельність дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає. Безумовно, кожна дитина – особлива, але є діти, про яких говорять